

Kirjallisuuskatsaus lastensuojelun perhetyöstä ja perhekuntoutuksesta

Veera Pajala

Opinnäytetyö
Kesäkuu 2016
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Tekijä(t) Pajala, Veera	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä 02.06.2016
	Sivumäärä 34	Julkaisun kieli Suomi
		Verkkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Kirjallisuuskatsaus lastensuojelun perhetyöstä ja perhekuntoutuksesta		
Tutkinto-ohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) Taja Kiiskilä		
Toimeksiantaja(t) Perhe Lumme Oy		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyö oli Perhe Lumme Oy:ltä saatu toimeksianto, jonka tavoitteena oli tutkia suomalaisen lastensuojelun perhetyötä ja perhekuntoutusta. Työn tavoitteena oli löytää sellaisia tekijöitä, jotka tekevät näistä työmuodoista perheille merkityksellisiä. Merkityksellisiä tekijöitä on tarkasteltu sekä asiakas- että työntekijänäkökulmasta.</p> <p>Menetelmänä on käytetty kuvailevaa kirjallisuuskatsausta, koska haluttiin nimenomaan kokoavaa katsausta jo tehdyistä tutkimuksista. Aineisto on kerätty Melinda –tietokannasta, ja sitä on täydennetty Google Scholarin tuloksilla. Mukana olivat kahdeksan sisäänottokriteerit täyttävää tutkimusta.</p> <p>Tutkimustulokset olivat seuraavia: merkityksellisiä tekijöitä työskentelyssä ovat luottamuksellinen asiakassuhde, toiminnallisuus, koti toimintaympäristönä, asiakaslähtöisyys ajankäytöllisesti, asiakkaan motivaatio ja sitoutuminen, työskentelyn tavoitteellisuus ja suunnitelmallisuus.</p> <p>Työskentelyn onnistuminen perheessä on monen tekijän summa. Työntekijä voi osaltaan vaikuttaa siihen huomioimalla ja mahdollistamalla merkityksellisten tekijöiden toteutumista.</p>		
Avainsanat (asiasanat) lastensuojelu, perhetyö, perhekuntoutus		
Muut tiedot		

Author(s) Pajala, Veera	Type of publication Bachelor's thesis	Date 02.06.2016 Language of publication: Finnish
	Number of pages 34	Permission for web publication: x
Title of publication A literature review of family work and family rehabilitation in child welfare		
Degree programme Social Services		
Supervisor(s) Kiiskilä, Taja		
Assigned by Perhe Lumme Oy		
Abstract <p>The thesis was assigned by Perhe Lumme Oy. The purpose was to study the Finnish child welfare family work and family rehabilitation. The aim was to find factors that would make these forms of work significant to families. Significant factors were reviewed from the point of view of the clients and employees.</p> <p>The method was a descriptive literature review because the intention was to collect material from previous research on the topic. The material was collected from the Melinda-database and it was complemented by using Google Scholar results. The material included eight studies that met the inclusion criteria.</p> <p>The results of the study were the following: significant factors in family work are a confidential client relationship, functionality, home as an operational environment, client oriented use of time, the clients' motivation and commitment and goal-oriented systematic work.</p> <p>Successful work in families is a combination of many factors. The employees can contribute by considering and enabling the implementation of these significant factors in the families' everyday life.</p>		
Keywords/tags (subjects) child welfare, family work, family rehabilitation		
Miscellaneous		

Sisältö

1	Johdanto.....	2
2	Perhetyö ja perhekuntoutus lastensuojelussa.....	2
	2.1 Lastensuojelu.....	3
	2.2 Perhe	3
	2.3 Perhekuntoutus.....	4
	2.4 Avoperhekuntoutus.....	6
	2.5 Perhetyö	7
	2.5.1 Intensiivinen ja tehostettu perhetyö.....	9
3	Perhe Lumme Oy:n perhekuntoutus.....	11
4	Tutkimuskysymykset	13
5	Kuvaileva kirjallisuuskatsaus	13
	5.1 Aineiston valinta.....	14
	5.2 Eettisyys ja luotettavuus	15
6	Raportointi tiedonhausta	16
7	Tutkimustulokset.....	19
8	Johtopäätökset.....	26
9	Pohdinta	29
	Lähteet.....	32

1 Johdanto

Aihe-ehdotus tuli Perhe Lumme Oy:ltä, koska heillä oli noussut esiin tarve saada kootusti tietoa perhekuntoutuksen ja perhetyön mahdollisuuksista. Kirjallisuuskatsauksen tyyppinen työmuoto palvelee tätä tavoitetta loistavasti, koska ideana oli nimenomaan koota aiemmista tutkimuksista poimintoja koskien edellä mainittuja lastensuojelun palveluita. Aihetta työstäessäni haasteeksi on muodostunut laaja käsitteiden kirjo, ja se, että niitä käytetään eri lähdemateriaaleissa hieman eri merkityksissä.

Uudistettu sosiaalihuoltolaki on astunut voimaan 1.1.2015 ja 1.4.2015. Muutoksia on tullut paljon perhepalveluihin; sekä yleisiin että lastensuojelullisiin. Painopistettä on siirretty korjaavasta työstä ennaltaehkäisevään työhön. Vaikka laki on jo voimassa, voidaan ajatella, että maassamme eletään tällä hetkellä murrosvaihetta käytännön tasolla, koska lain juurtuminen käytännön työhön vie aikansa. Myös kuntien erilaisuus tulee näkymään asiakkaan palveluvalikoimassa, on erilaisia malleja toimia laissa määritellyllä tavalla. Tämä näkyy jo nyt siinä, että eri puolilla Suomea asuvat perheet ovat keskenään eriarvoisessa asemassa, kun palveluiden kirjo on laajaa (Heino 2008, 11).

2 Perhetyö ja perhekuntoutus lastensuojelussa

Olen rajannut käsiteltävän aiheen lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteinä käytettyihin työmuotoihin. Lastensuojelulakiin on kirjattu avohuollollisina tukitoimenpiteinä käytettävät palvelut, joita perhetyö ja perhekuntoutus ovat (L 30.12.2014/1302). Kummankaan sisältöä ei laissa ole tarkemmin määritelty, on vain maininta kyseisistä palveluista. Palveluiden käyttö perustuu asiakassuunnitelmaan, jonka sosiaalityöntekijä on laatinut. Asiakassuunnitelmassa otetaan huomioon perheen tuen tarpeet mahdollisimman yksilöllisesti (L 30.12.2014/1302), koska lastensuojelullisten toimenpiteiden taustalla on aina ongelma (Vuori & Nätkin, 2007, 76).

2.1 Lastensuojelu

Lastensuojelulaissa määritellään lastensuojelu lapsen ja perheen hyvinvointia tukeväksi toiminnaksi, jonka avulla tuetaan vanhempia ja muita lapsesta huolehtivia aikuisia kasvatustehtävässään sekä taataan lapselle oikeus tasapainoiseen kasvuun, kehitykseen ja tarvittaessa järjestetään erityistä suojelua (L 13.4.2007/417). Lastensuojelussa lapsi ja hänen etunsa ovat toiminnan keskiössä. Lapsen tai nuoren kotikunta on velvollinen järjestämään lastensuojelun palvelut siinä laajuudessaan kuin kunnassa on tarvetta. Kotikunta vastaa myös lastensuojelun kustannuksista. (L 12.2.2010/88.)

Vuonna 2013 julkaistussa lastensuojelun tilastoraportista käy ilmi, että kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten lukumäärä on lähes kaksinkertaistunut vuosien 1991 ja 2013 välillä. Sijoitettujen lasten määrä oli 2013 18 022 henkilöä. Avohuollon palveluiden piirissä oli samana vuonna 88 795 lasta ja vuonna 2014 90 269 lasta. (Kuoppala ym. 2014, 1 & 2015, 9.) On huomattava, että sama lapsi voi lukeutua molempiin lukuihin, koska esimerkiksi huostaanoton edellytyksenä on voitava todeta avohuollon tukitoimien riittämättömyys tai tehottomuus lapsen suojelemiseksi.

Kuntien velvollisuus on myös järjestää ehkäisevää lastensuojelua lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tukemiseksi. Tällöin perheen ei tarvitse olla lastensuojelun asiakas. Näistä palveluista voidaan käyttää nimitystä yleiset perhepalvelut. Perheiden hyvinvointia tuetaan mm. terveyspalveluiden kuten neuvolan, päihdehuollon, päivähoidon tai opetustoimen toimesta sekä muilla ennaltaehkäisevillä toimenpiteillä kuten kotipalvelulla. (L 30.12.2014/1301).

2.2 Perhe

Onko perhe käsitteenä yksinkertainen? Ydinperhe, uusioperhe, sateenkaariperhe, biologinen perhe, sosiaalinen perhe, aviopari, avopari, suurperhe... Mitä perheellä oikeastaan tarkoitetaan? Perhebarometrissa vuonna 2007 annettiin 13 erilaista vaihtoehtoa perhemallista kun kartoitettiin, miten suomalaiset mieltävät perheen. Kolme suosituinta vaihtoehtoa olivat aviopari ja lapset, äiti tai isä ja lapset, avopari ja lapset

(Paajanen 2007, 27). Karkeasti voisi tulkita ja yleistää, että lapset muodostavat perheen yhdessä vanhemman tai vanhempien kanssa. Paajasen (2007, 32) tutkimus osoittaa, että biologinen sukulaisuus, vahva tunneside sekä samassa taloudessa asuminen merkitsevät eniten siihen, ketä lasketaan kuuluvaksi omaan perheeseen. Paajanen (2007, 35) toteaa Perhebarometrissa, että perheen ja lähisuvun rajanveto vaihtelee henkilön elämäntilanteen mukaan, kuin myös se, mielletäänkö lemmikkieläin perheenjäseneksi.

Lastensuojelulaissa lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä ja nuorena 18-20 vuotiasta. (L 13.4.2007/417.) Näin ollen lapsiperhe on perhe, jossa on alle 18-vuotiaita lapsia, olipa perhemuoto muuten mikä tahansa esimerkiksi uusioperhe, johon kuuluu lapsi tai lapsia, joilla on toinen vanhempi eri kuin vanhemman nykyinen kumppani. Kirsi Kaikko määrittelee perheen käytännön näkökulmasta ”saman jääkaapin jakavaan perheeseen” väitöskirjassaan (2004, 13), joka on pienempi joukko kuin laajennettu perhe, joka käsittää lapsille tai aikuisille tärkeitä henkilöitä, kuten vanhemman uuden puolison. Lastensuojelun keskiössä on aina lapsi, ja perhe määrittyy ensisijaisesti hänen näkökulmastaan; molemmat huoltajat kun eivät aina ”jaa samaa jääkaappia”, mutta kuuluvat lapsen perheeseen. Se, mitä perhe käsitteenä pitää sisällään, vaikuttaa perhe-elämän yksityinen luonne; ei ole yhtä oikeaa tapaa elää perheenä, vaan siihen vaikuttavat niin kulttuuriset kuin taloudellisetkin lähtökohdat (Hurtig 2003, 21).

2.3 Perhekuntoutus

Perhekuntoutus –käsitteen määrittelemisen on monisäikeistä, koska usein sitä käytetään `sateenvarjokäsitteenä`, joka pitää sisällään monenlaisia työmuotoja, kuten ohjausta, neuvontaa, perheterapiaa tai laitoshoittoa (Heino 2008, 22). Myös perhetyötä on käytetty yläkäsitteenä, jonka alle perhekuntoutus on sijoittunut yhdessä tehostetun perhetyön ja perheterapian kanssa (Berg ym. 200, 189). Karkeasti siis perhekuntoutuksella tarkoitetaan sosiaali- ja terveystoimen palvelua (Törrönen 1998, 108). Lastensuojelussa sosiaalityöntekijät vastaavat perhekuntoutukseen lähettämässä,

terveyspalveluiden puolella lähettävä taho voi olla esimerkiksi mielenterveystoimisto, jolloin perhekuntoutus ei ole lastensuojelun perhekuntoutusta vaikkakin siinä otetaan koko perhe kuntoutukseen mukaan. Hurtigin (1999, 10) mukaan perhekuntoutus –käsite on ollut käytössä myös tietyille ryhmälle tarkoitetuilla kursseilla, joista voisi käyttää yhtä hyvin termiä sopeutumisvalmennus, esimerkiksi erityislasten perheille suunnatut kurssit.

Perhekuntoutusta toteutetaan ammatillisesti kouluttaneiden toimesta, eikä esimerkiksi perhehoidossa, ja se on suunnitelmallista ja tavoitteellista (Heino 2008, 22; Törrönen, 1998, 108). Perhekuntoutuksessa on merkityksellistä moniammatillisuus, koska kuntoutus on laaja-alaista sisältäen kaikki ne osa-alueet joissa perhe tarvitsee kuntoutumista (Kumpulainen 2005, 4). Lastensuojelun perhekuntoutukseen tulevien perheiden tilanteet ovat usein erittäin vaikeita ja monisäikeisiä (Suuniitty 2014, 25, 50), jolloin moniammatillisuus vastanee perheiden pulmiin paremmin kuin 'pelkkä' sosiaaliohjauksellinen perhetyö. Ensi- ja turvakotien liiton perhekuntoutuksella tarkoitetaan palveluja, joissa asiakkaana on koko perheyhteisö (vanhemmat ja lapset) ja työmuoto edistää asiakasperheen kokonaisvaltaista toimintakykyä tai palauttaa sitä. Kyse on siis psykososiaalisesta kuntoutuksesta.

Historiassa perhekuntoutus tulee esiin näin; Ensi- ja turvakotien liitto on tehnyt perhekuntoutustyötä jo pitkään, ja heidän perhekuntoutuksessa käytetään käsitteitä tehostettu perhetyö, päiväryhmä ja perhekuntoutuskurssi (Törrönen 1998, 108), koska halutaan tarkentaa perhekuntoutuksen eri toteutusvaihtoehtoja. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisussa Matkalla muutokseen Törrönen (2001, 15) on määritellyt perhekuntoutuksen perheryhmätoiminnaksi, jota toteutetaan Ensi- ja turvakotienliiton järjestämällä kursseilla.

Perhekuntoutusta selkeimmin määrittelevä piirre on, että siinä koko perhe sijoitetaan kodin ulkopuolelle, eikä vain lapsi. (Hämeen-Anttila, 2015). Kodin ulkopuolelle sijoittaminen tarkoittaa laitoshoidon sijoittamista, jolloin perhe saa ympärivuorokautista huolenpitoa, puhutaan siis laitostuntoutuksesta (Suuniitty 2015, 23; Kumpulainen & Valkonen 2005, 4 & Finne-Tuulasaho 2009, 18). Kun sijoituksesta vastaa lastensuojelun sosiaalityöntekijä, se kuuluu sosiaalitoimen alaisuuteen (Hurtig 1999, 5). Myös lastensuojelun tilastoraportissa (2014, 22) perhekuntoutus on luokiteltu laitoshuoltoon kuuluvaksi, erotuksena perhehoidosta ja ammatillisesta perhekotitoimin-

nasta. Kuusikkokuntien työryhmä (2004) on määritellyt perhekuntoutuksen kuntouttavaksi toiminnaksi, jota annetaan sosiaalihuoltoyksiköissä, joissa järjestetään jatkuvaa hoitoa eli tarkoittaa laitososuhteita. Lastensuojelun avohuollon tukitoimia erottelee parhaiten siis se, missä toiminta tapahtuu (Suuniitty 2015, 22), perhekuntoutus kodin ulkopuolella ja perhetyö kotona.

2.4 Avoperhekuntoutus

Avoperhekuntoutus -käsite tuli minulle vastaan ensimmäisen kerran Jelena Suuniityn (2014, 1) pro gradu -tutkielmassaan, jossa hän on tutkinut erään kaupungin lastensuojelun tarjoamaa avoperhekuntoutusta. Suuniitty (2014, 24) mainitsee pro gradu -tutkielmassaan, että kuntouttava työ ei ole sinänsä sidottu ympärivuorokautisen laitoshoittoon, ja käyttääkin käsitettä kotikuntoutus. Tällaista työmuotoa perheille on tarjottu tilanteisiin, kun perhe on tarvinnut intensiivistä ja laaja-alaisempaa tukea, joka on myös sisältänyt perheen tilanteen selvitystyön tekemistä ja psykiatrissa osaamista. Kotikuntoutuksen intensiteetti on tarkoittanut 2-3 tai 3-4 kertaa viikossa tapahtuvaa työskentelyä, joutaen perheen tilanteiden mukaan, ja tämän lisäksi joillakin palvelun tuottajilla on ympärivuorokautinen puhelinpäivystys. Kuntoutusjakson pituus on vaihdellut kolmesta kuukaudesta yli puoleen vuoteen. Avoperhekuntoutus tai kotikuntoutus on siis perhetyön ja perhekuntoutuksen välimalli. Kotikuntoutus voi sisältää laituskuntoutuksen tavoin myös (perhe)terapeuttisia elementtejä, mikäli työntekijöillä on sen mahdollistavia koulutuksia. (Suuniitty 2014, 64-67).

Tarja Heinon (2008, 43) selvitys lastensuojelusta ja sen palveluista tuo esiin myös avokuntoutuksen käsitteen, jonka haasteena ovat paitsi perheiden moniongelmaiset lähtökohdat, myös lastensuojelupalveluiden rakenne; avokuntoutusta voidaan tehdä laitoksen yhteydessä tai ”välimaastossa intensiivisenä avokuntoutuksena”. Toimintatavat vaihtelevat eri palvelutarjoajien välillä. Joissakin paikoissa kuntoutusta pidetään alkusysäyksenä, ja ihanne olisi saada eri palveluiden välille luontevia siirtymiä siten, että asiakkaan näkökulmasta hoitosuhde on jatkuva. (Heino 2008, 43.)

2.5 Perhetyö

Perhetyön käsite on usein epämääräinen, mikäli kontekstia ei tunneta. Laajimmillaan perhetyötä voidaan käyttää kaiken kattavana yläkäsitteenä, jonka sisälle sisällytetään myös perhekuntoutus (Heino ym. 2000, 188). Perhetyölle annetaan eri yhteyksissä erilaisia merkityksiä ja termiä pidetään puhekielessä yleisluontoisena (Hovi-Pulsa 2011, 58). Vuonna 2015 voimaan tullut sosiaalihuoltolaki määrittelee perhetyötä selkeämmin ja näkökulma on konkreettinen; perhetyö on sosiaaliohjausta, jota annetaan asiakkaan eli perheen hyvinvoinnin ja voimavarojen vahvistamiseksi sekä keskinäisen vuorovaikutuksen parantamiseksi. (L 30.12.2014/1301.) Perhetyö on tavoitteellista ja muutoksen pyrkivää työtä, jossa perhetyöntekijä tukee perhettä heidän elämäntilanteessaan ja auttaa elämänhallinnan ylläpitämisessä. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 16.) Perhetyö käsitteenä on siis vuosien saatossa selkiytynyt ja siihen on vaikuttanut kuntien toiminta; 2000-luvun alussa useissa kunnissa ruvettiin palkkaamaan perhetyöntekijöitä kodinhoitajien ja sosiaalityöntekijöiden rinnalle (Heino 2008, 20-21).

Lastensuojelun perhetyö on lastensuojelun asiakasperheille tarkoitettu avohuollon tukitoimi, jota hyödynnetään moniin eri perhetilanteisiin ja näin se myös linkittyy koko lastensuojeluprossiin aina lastensuojelutarpeen arvioinnin jälkeen tarjottavaksi tukitoimenpiteeksi kuin huostaanoton purkutilanteeseen tai jälkihuoltoon (Heino 2008, 44-45). Uudessa sosiaalihuoltolaissa lastensuojelun asiakkuus ilmaistaan termin erityistä tukea tarvitseva lapsi tai nuori. Perhetyö itsessään voi olla sen lähtökohdista ja asiakkuudesta riippuen joko ennaltaehkäisevää tai korjaavaa. Esimerkiksi lastensuojelun perhetyöllä voidaan pyrkiä ehkäisemään rajumpia toimenpiteitä, kuten sijoitusta, vaikka se on jo korjaavaa lastensuojelun perhetyötä. Korjaavaa työtä on myös lastensuojelulaitoksissa tehty perhetyö. Tällöin tuetaan perhettä ja mietitään yhdessä sellaisia ratkaisuja perheen arkeen, jotta sijoitetun lapsen kotiin palaaminen olisi mahdollista ja mahdollisimman turvallista. Joissakin paikoissa tätä toteuttaa erillinen lastensuojelulaitokseen palkattu perhetyöntekijä, mutta useimmiten tämä kuuluu ohjaajan tai omaohjaajan työhön. Yksi variaatio perhetyöntekijöistä on aina työparimalli, esimerkiksi omaohjaaja-perhetyöntekijä. Kaikki sijoituspaikkojen tekemä yhteistyö biologisten vanhempien kanssa ei ole perhetyötä, vaan se työ, joka

on tavoitteellista ja muutokseen tähtäävää, kuten perhetyötä tyypillisimmin määritellään

Arkikäsitys perhetyöstä, sen sisällöstä ja merkityksestä, vaihtelee kuitenkin eri syistä. Yksi merkityksellisin syy on perhetyöntekijöiden koulutustausta ja siinä tapahtuneet muutokset. Perhetyöhön vaaditaan sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinto (Talentia, 2015), mutta räätälöityä perhetyöntekijän koulutusta ei ole olemassa (Hovi-Pulsa 2011, 58), vaan perhetyön opintoja voi suorittaa esimerkiksi sosionomiopinnoissa ja niiden tarjonta vaihtelee korkeakouluittain. Heinon (2008, 21) mukaan sosionomi AMK –tutkinto alkaa olla yleisin perhetyöntekijän koulutus. Sosiaalialan koulutuksen luoma pohja perhetyöhön on puhtaasti sosiaaliohjauksellinen. Vielä perhetyön kentällä kuitenkin tapaa vanhemman polven työntekijöitä, joiden koulutustausta on esimerkiksi kodinhoitaja tai lähihoitaja tai muu hoitoalan koulutus. Tämä voi vaikuttaa käytännön tasolla perhetyön toteutukseen ja tavoitteelliseen työhön.

Asiakkaan mielikuvat ja käsitys perhetyöstä voivat aiheuttaa haasteita, kuin myös asiakkuuden lähtökohta. Perhetyöhön yhdistetään helposti kodin arkiset työt (Hovi-Pulsa 2011, 58). Koetaanko perhetyö kontrolloivana ja pakollisena lastensuojelun keinona, vai onko se asiakasperheen toivoma tuki perheen pulmatilanteen ratkaisemiseksi? Odotukset perhetyötä kohtaan voivat vaihdella suuresti. Olen tavannut perheitä, jotka ovat odottaneet perhetyöntekijältä enemmän kodinhoidollista apua ja lastenhoitoa kuin ohjausta ja neuvontaa, tämä nimenomaan viittaa yleiseen arkikäsitukseen perhetyöstä. Ja toisaalta perhetyöntekijä ei voi tehdä sosiaalityölle kuuluvia päätöksiä esimerkiksi taloudellisista tuista. Lakiuudistus selkiyttää perhetyöntekijöiden toimenkuvaa ja perhetyöllä on selkeä paikka sosiaalipalveluissa (Heino 2008, 21). Käytännön asiakastyössä rajanveto voikin olla joskus hankalaa ja vaatia joustamista sekä eettistä että ammatillista pohdintaa siitä, mikä on asiakasperheen etu.

Perhetyötä annetaan yleisinä perhepalveluina sekä erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai nuoren, käytännössä lastensuojelun asiakkaan, kasvun ja kehityksen turvaamiseksi. (L 30.12.2014/1301.) Koko uudistetun sosiaalihuoltolain painopiste tulee olemaan ongelmien ennaltaehkäisemisessä korjaavan työn sijaan, käytännössä muutoksen vaikutukset ovat näkyvissä vasta muutaman vuoden kuluttua. Palveluita ja tukea tullaan turvaamaan entistä enemmän ihmisen arkeen ja kotiin, eli kotiin tehtävä työn määrä tulee kasvamaan entisestään. (Hämeen-Anttila, L. 2015.) Tämän suuntauksen

vaikutus tulee näkymään yleisissä perhepalveluissa, mutta ennen kaikkea vahvistavat lastensuojelun avohuollon tukitoimien asemaa, joita perhetyö ja perhekuntoutus ovat. Lastensuojelun (erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai nuoren) asiakkaille perhetyön merkitys tulee korostumaan, koska 1.1.2016 tulee voimaan sosiaalihuoltolain (L 30.12.2014/1301) osa, jossa kiireellisen sijoituksen kriteerejä tiukennetaan, jolloin avopalveluiden eli kotiin tehtävän työn, kuten perhetyön ja perhekuntoutuksen rooli tulee vahvistumaan.

Perhetyö jaetaan useimmiten kahteen eri kategoriaan: ennaltaehkäisevä eli preventiivinen perhetyö ja lastensuojelun perhetyö. Ennaltaehkäisevää perhetyötä kutsutaan usein neuvolan perhetyöksi. Neuvolan perhetyö on kaikille alle kouluikäisten lasten perheille suunnattua keskusteluapua, johon ei tarvita lastensuojeluasiakkuutta (Neuvolan perhetyö, 2015). Sosiaalihuoltolain uudistuksen (laki voimaan 1.4.2015) myötä perhetyötä tullaan tarjoamaan ja saamaan myös yleisinä perhepalveluina, jolloin perhetyön palveluja voidaan käyttää yleisesti niin kutsuttuna matalan kynnyksen palveluina ilman neuvolan tai lastensuojelun asiakkuutta, vaan sitä on tarjottava kaikille tarvitseville (Hämeen-Anttila, 2015). Lähtökohtaisesti uuden sosiaalihuoltolain myötä perhetyön rooli ennaltaehkäisevänä palveluna tulee korostumaan, koska lastensuojelun asiakkuus ole enää edellytys. Tässä olen rajannut edellä kuvatun ennaltaehkäisevän perhetyön pois, koska ne eivät ole lastensuojelun avohuoltoon kuuluvia palveluita, ja olen keskittynyt lastensuojelun perhetyöhön, jossa yhdistyy sekä tuki että lastensuojelun kontrolli (Myllärniemi 2007, 10).

2.5.1 Intensiivinen ja tehostettu perhetyö

Perhetyö –käsitteen sisälle kuuluu intensiiviperhetyö ja tehostettu perhetyö, jotka puolestaan tarkoittavat palvelua, jolla pyritään muutoksen aikaansaamiseksi ja sitä toteutetaan tiiviissä aikataulussa. Intensiivisyys voidaan määritellä monin tavoin, yksi määritelmä on 2-4 tapaamista perheen kanssa viikossa (Suuniitty 2014), kun tyypillisesti perhetyöntekijä käy perheessä kerran viikossa tai harvemmin, ja tapaamiset ovat yleensä klo 8-16 välillä. Intensiivisessä perhetyössä tapaamisia voidaan sopia myös ilta-aikaan tai viikonloppuihin. Tällaista intensiivistä työmuotoa käytetään, kun kotiympäristössä on sellaisia piirteitä, että lasten kehityksestä ja kasvusta on suuri

huoli. Intensiiviperhetyössä korostuu kontrolli ja se myös arvioi perheen toimintakykyä. (Järvinen ym., 2012, 88-89.) Intensiivisimmillään perhetyö voi olla tavoitettavissa vuorokauden ympäri, (Suuniitty 2014, 23), ja tämän kaltaiselle perhetyölle olisi tilausta (Hanhinen ym. 2012, 38).

Sosiaalihuoltolain aluekierrokseen kuuluvalla luennollaan Lotta Hämeen-Anttila (2015) esitti, että tulevaisuudessa tehostettu perhetyö palveluna tulee määrällisesti kasvamaan, ja luonteeltaan se voi olla myös akuuttia; eli perheeseen voidaan mennä nopeasti avuksi ja siellä voidaan olla apuna ja tukena pitemmän aikaan, kun tyypillisesti perhetyöntekijän käynti rajoittuu muutamaan tuntiin. On ajateltu, että perhetyötä voitaisiin tarjota myös useampana päivänä viikossa, jolloin työntekijä on läsnä perheen arjessa niin paljon kun tilanne sitä vaatii. Tämä myös viittaa kiireellisen sijoituksen ehtojen tiukkenemisiin, jotka ovat tulleet voimaan 1.1.2016.

(L30.12.2014/1301.)

Jatkuva lastensuojelun kustannusten kasvu ajaa kuntia miettimään uusia palveluratkaisuja, koska on huomattavasti edullisempaa tarjota avopalveluita kuin tehdä kalliita sijoituksia. On jo näyttöä siitä, että avopalveluihin, eritoten perhetyöhön satsaaminen on kannattanut: esimerkkejä löytyy muutamista kunnista, joissa sijoituksia ei ole tarvinnut tehdä, kun perhetyön keinoin on pystytty auttamaan perheitä riittävästi. Tämä taas vaatii riittäviä resursseja, ja ostopalvelut voivat olla yksi ratkaisu tähän. (Hanhinen ym. 2012, 37-38).

Uutena palveluna Jyväskylässä on lanseerattu nuorisokodin alaisuuteen kuuluva avotyö. Jyväskylän kaupungin omistaman Lotilan nuorisokodin avotyöntekijä pyrkii auttamaan nuorta (12-17v.) ja hänen perhettään kotona, mikä on vaikuttanut sijoitusten vähenemiseen. Tästä siis nimitystä nuorisokodin avotyö, mutta siinä on paljon perhetyön piirteitä, mm. intensiteetti yhdestä kolmeen kertaan viikossa ja se, että työtä tehdään kotona ja se on tähtää muutokseen, jotta säästyttäisiin sijoitukselta. (Siljamäki 2014.)

Perhetyö kuten intensiiviperhetyökin ovat muutoksen tähtäävää työtä sekä lähtökohteisesti määräaikaista palveluita. Vaikka asiakassuunnitelmassa pyritään tekemään arvio asiakkuuden kestosta, lastensuojelun asiakkuuksien kohdalla ei voida tuijottaa kalenteria, vaan sen lähtökohtana on palvelutarve ja työskentelyaikataulu voi perhe-

tilanteen muuttumisen myötä myös muuttua kesken prosessin (30.12.2014/1301). Perhekuntoutus kytkeytyy näihin palveluihin; perhetyön tai intensiiviperhetyön rinnalla perhe voi olla pätkän perhekuntoutuslaitoksessa (Järvinen ym., 2012, 89).

Katariina Pärnän (2014, 79) väitöskirja *Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina – lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet* laajentaa edelleen käsitystä perhetyöstä, kun siinä mainitaan kuntouttava ryhmämuotoinen perhetyö, jonka toteuttamisessa ja arvioinnissa on hyödynnetty vahvasti moniammatillista osaamista.

3 Perhe Lumme Oy:n perhekuntoutus

Lastensuojelulla tarkoitetaan yleisesti kunnissa tapahtuvaa lakisääteistä toimintaa. Lastensuojelupalveluita tuottaa kuntien lisäksi lukuisat järjestöt ja yritykset (Vuori & Nätkin, 2007, 68), joiden tuottamilla palveluilla täydennetään kunnan palveluita (Suuniitty 2015, 20.) Perhe Lumme Oy on Jyväskylässä toimiva terapiapalveluita, perhekuntoutusta ja työnohjausta tarjoava yritys. Kunnat ovat ostaneet Perhe Lumpeelta perhekuntoutuspalveluita useimmiten lastensuojelun avohuollon tukitoimena (Tirkkonen 2016).

Perhe Lumme tekee perhekuntoutustyötä asiakasperheidensä kodeissa, koska tämä käytäntö on kokemuksen myötä osoittautunut hyväksi ja tehokkaaksi. Kotona tehtävä työ tuo esiin perheen arjen rikkaana ja realistisena, ja asettaa myös työntekijän alttiiksi kaikelle sille mitä kotona tapahtuu. (Tirkkonen 2016.) Kokemukset laitostyökentelystä ovat tuoneet sen havainnon, että vanhemmuutta pystytään tukemaan paremmin kotiympäristössä, jossa ei ole sitä vaaraa, että vanhemmuutta voitaisiin paeta ja vastuu siirtää ammattilaisille. Perheterapeuttinen perhekuntoutus on palvelut tilanteissa, joissa lapsen hyvinvoinnin vaarantuminen aiheuttanut tilanteen, jossa sijoittaminen on jo yhtenä vaihtoehtona olemassa. Perhekuntoutus oikea-aikaisena toimenpiteenä voi tuoda perheelle avun, kunhan perhe itse on motivoitunut työkentelyyn. Usein asiakasperheillä on pitkä takana lastensuojeluasiakkuus, ja monia eri tukimuotoja on jo kokeiltu. (Tirkkonen 2016.)

Perhe Lumpeen työskentelyssä yhdistyy toiminta ja terapeutit keskustelut. Dialogisuus ja narratiivisuus ovat keskusteluille tärkeimmät lähtökohdat. Toiminnallisessa työskentelyssä on kyse yhteisestä tekemisestä, joka tukee arjen sujumista ja tuottaa iloa perheeseen. (Tirkkonen 2016.) Mukaan on otettu myös Theraplay –terapia, joka vahvistaa lapsen ja vanhemman suhdetta leikin kautta. Psykiatrinen ja terapeutin osaaminen antavat avaimia Perhe Lumpeen työskentelyyn. (Tirkkonen 2016.)

Lapsen kanssa työskennellään tiivisti hänen omien tarpeidensa pohjalta. Vuorovaikutusnäkökulma on vahvasti mukana, ja lapsen yksilötyöskentelyn lisäksi kuntoutuksen kohteena ovat myös sisarusuhteet. Perheterapeutin osaaminen mahdollistaa kiintymyssuhdetyöskentelyn. (Tirkkonen 2016.) Oman lapsuuden työstäminen voi auttaa vanhempaa toimimaan lasta kohtaan tiedostavammin, jos vanhemmalla itsellään on vajavaisesti rakentuneet kiintymyssuhteet ja malli vanhemmuuteen. Kiintymyssuhdetyöskentelyllä on tarkoitus taata turvalliset lähtökohdat lapsen kasvulle. (Tirkkonen 2016.) Arkirutiinit ja –rituaalit luovat ennakoitavuutta elämään ja sitä kautta tuovat turvaa lapselle, näitä asioita vahvistetaan kuntoutustyöskentelyssä. Kuntoutustyöskentelyyn sisältyy lisäksi psykoedukaatio ja neuvonanto. Vanhemmat usein pyytävät itse ohjeita ja neuvoja, ja tämä mahdollistuu kun pohjalla on luottamuksellinen suhde ja vanhemman omat voimavarat ovat jo kohentuneet. (Tirkkonen 2016.)

Työskentelyyn kuuluu myös verkostotyöskentely. Läheisneuvonpidon avulla voidaan myös etsiä ratkaisuja perheen pulmiin. Siinä perhe ja heidän nimeämänsä läheiset kokoontuvat keskustelemaan, ja tavoitteena on löytää uusia ratkaisuja ja lisää voimavaroja lapsen parhaaksi. (Tirkkonen 2016.) Yhteistyötä tehdään myös mm. mahdollisten terapeuttien, sekä koulun ja päiväkodin kanssa. Viranomaisverkostoissa perheterapeutti työskentelee perheen kanssa, ja siellä hän voi avata keskusteluja kuten perheessäkin. Uskon luominen perheille on tärkeää tilanteissa, jossa luottamus on kadonnut ja läheissuhteet katkenneet. *Usko, rohkeus, asiakaslähtöisyys, heittäytyminen, suvaitsevaisuus ja läsnäolo* ovatkin Perhe Lumpeen keskeisiä arvoja. (Tirkkonen 2016.)

4 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymyksessäni on kaksi eri osa-aluetta. Perhetyö on yksi iso kokonaisuus ja perhekuntoutus toinen. Molemmilla kysymyksillä on sama viitekehys; lastensuojelun avopalvelut ja näin ollen useissa lähteissä törmään molempiin työmuotoihin. Työmuodot eivät myöskään sulje toisiaan pois, samaiselle asiakasperheelle on voitu tarjota molempia palveluita tukitoimina ja kummassa järjestyksessä tahansa. Pyrin aiempien tutkimusten avulla löytämään ja perustelevaan niitä keinoja, asioita, tekijöitä ja välineitä, jotka auttaneet lastensuojelun asiakasperhettä perhetyössä ja perhekuntoutuksessa eteenpäin.

Mitkä tekijät tekevät lastensuojelun perhetyöstä merkityksellistä?

Mitkä tekijät tekevät perhekuntoutuksesta merkityksellistä?

5 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa hyödynnetään ja kootaan aiempaa tutkimustietoa, mitä aiheesta jo tiedetään. Sen lisäksi kuvailevan kirjallisuuskatsaus tarkoituksena tuottaa sellaista uutta tietopääomaa, jolla pyritään laajentamaan ilmiön merkitystä. (Ahonen, Jääskeläinen, Kangasniemi, Liikanen, Pietilä & Utriainen 2013, 292). Kuitenkaan kuvailevan kirjallisuuskatsaukseen ei ole tarkkoja sääntöjä, vaan sitä pidetään yleisluontoisena katsauksena, joka voidaan jaotella kahteen erilaiseen lähestymistapaan narratiiviseen ja integroivaan (Salminen 2011, 6-7). Narratiivinen kirjallisuuskatsaus sopii tämän aiheen käsittelemisen tavaksi, koska pyrin kuvailemaan ilmiöitä perhetyö ja perhekuntoutus tukeutuen aiemmin julkaistuihin tutkimuksiin eri näkökulmista. Näkökulmien moninaisuus tulee esille jo käsitteiden auki kirjoittamisen yhteydessä, kummallekaan termille ei ole eksaktia määritelmää. Perhetyö –termi löytyy kuitenkin sosiaalihuoltolaista toisin kuin perhekuntoutus. Kirjallisuuskatsauksen yksi tehtävä on pyrkiä luomaan kokonaiskuvaa aihepiiristä ja sen käsitteistä (Opinnäytetyön ohjaajan käsikirja 2016), jolloin se sopii hyvin aiheen käsittelyn metodiksi. Pyrkimyksenä on selkiyttää perhekuntoutuksen ja perhetyön aihepiiriä ja luoda jo edellä mainittua kokonaiskuvaa.

5.1 Aineiston valinta

Ennen aineiston valintaa olen käynyt käsitteet läpi. Niiden merkitykset ovat järjestäytyneet käsitteiden määrittelemisen jälkeen selkeiksi, erillisiksi kokonaisuuksiksi, huolimatta siitä, että näillä käsitteillä on yhteisiä rajapintoja – intensiiviperhetyö ja avoperhekuntoutus. Kuitenkin aineistoon tutustuessani, on ollut tarpeen laajentaa käsitteiden käsittelemistä, koska olen huomannut käsitteitä käytettävän eri yhteyksissä eri tavoin. Lisäksi eräästä gradusta löysin uuden käsitteen, `avoperhekuntoutus`, joka kuuluu ehdottomasti mukaan tähän työhön. Tutkimuskysymykseeni en ole sitä eritellyt, koska kyse on uudesta käsitteestä. Huomioin mukaan sen tiedon, joka antaa vastauksen tutkimuskysymykseeni työn merkityksellisistä tekijöistä.

On huomioitava, että syyt lastensuojeluasiakkuuteen eivät ole asiakasperheiden välillä yhtäläisiä, ja lisäksi moniongelmaisuus ja kasautuvat ongelmat ovat tyypillisiä. Tähän taas vaikuttaa työskentelyn tavoite; vahvistetaanko perheen voimavaroja siten, että vältytään esimerkiksi huostaanotolta vai kuntoutetaanko perhettä tilanteessa niin, että sijoituksessa oleva lapsi pystyisi palaamaan kotiin? Nämä samat kysymykset määrittelevät molemmissa työmuodoissa tavoitteiden asettamista. Huomioitava seikka on myös asiakkaan asennoituminen ja sitoutuminen työskentelyyn. Tästä syystä lähdemateriaaleiksi olen valinnut mukaan laadullisia tutkimuksia, joissa on selvitetty asiakkaiden ja työntekijöiden subjektiivisia kokemuksia kyseisistä työmuodoista.

Aineiston sisäänottokriteerit	Aineiston poissulkukriteerit
<ul style="list-style-type: none"> -tutkimusjulkaisu -kontekstina täytyy olla lastensuojelu -tulee antaa vastauksia tutkimuskysymykseen -käytettävissä helposti -aineisto on suomenkielinen 	<ul style="list-style-type: none"> -AMK-opinnäytteet -kuntoutuksen tai perhetyön konteksti joku muu kuin lastensuojelu -maksulliset artikkelit -vaikea saatavuus; esim. luettavissa vain kirjastossa toisella puolen Suomea -kirjallisuuskatsaus

5.2 Eettisyys ja luotettavuus

Etiikka on läsnä kaikkialla jokapäiväisessä elämässämme. Teemme jatkuvasti valintoja oikean ja väärän välillä – mitä voimme tehdä, mitä emme ja pohdimme miten meidän tulisi toimia. Myös opinnäytetyön tekemisessä on eettiset kysymykset läsnä alkaen aiheen valinnasta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 23.) Tässä opinnäytteesä olen pyrkinyt toimimaan hyvien tieteellisten käytänteiden mukaan suunnitelmallisesti edeten, kunnioittaen aiempien tutkimusten tuloksia ja huolehtimalla selkeästä ja tarkasta raportoinnista. Eettisyys pitää sisällään aiempien tutkimusten huomioon ottamiseen ja niille kuuluvan arvon säilyttämisen, joka on tehty raportoinnissa lähdemerkintöjen kautta näkyväksi. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 24.) Tarkka dokumentaatio käytetyistä tutkimusaineistoista ja -menetelmistä on tärkeää, kuin myös se, että lähdeviitteet on merkitty oikeaoppisesti (Kananen 2015, 353). Lähteiden esiletuominen on nostettu esiin myös Jyväskylän ammattikorkeakoulun eettisissä periaatteissa (Jyväskylän ammattikorkeakoulun eettiset periaatteet 2013, 12).

Kirjallisuuskatsauksessa on täytynyt huomioida aiempien tutkimusten eettisyys. Sosiaalialan yleisiä eettisiä periaatteita ja hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen saadaan eettisesti kestäviä tutkimuksia, joissa ei kenenkään ihmisarvoa, vapaaehtoisuutta, suostumuksellisuutta tai muuta seikkaa halveksita (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 25.) Mukaan otetuissa tutkimuksissa oli käytetty hyvää tieteellistä käytäntöä, johon käytännön tasolla kuuluu mm. tunnistettavien tietojen poistaminen. Tätä oli tehty, ja esimerkiksi nimiä oli muutettu ja muita tunnistetietoja häivytetty.

Tutkimuksen luotettavuuden parantamiseksi, olen rajannut aineiston suomenkieliseen materiaaliin, koska olen halunnut tarkastella nimenomaan suomalaista lastensuojelun perhetyötä ja –kuntoutusta. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen luotettavuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat tiedonhaun raportointi. Tässä raportissa on pyritty auki kirjoittamaan se mitä on tehty ja miten on päädytty tuloksiin ja johtopäätöksiin. (Hirsjärvi, Remes&Sajavaara 2007, 227). Olen raportoinut niin tarkasti kuin mahdollista mukaan ottamista tutkimuksista tutkimuskysymyksiin löytämäni vastataukset. Luotettavuutta olisi lisännyt mukaan otettavien tutkimusten määrän kasvattaminen.

6 Raportointi tiedonhausta

Jyväskylän ammattikorkeakoulun mahdollistaa opiskelijoilleen maksuttoman pääsyn sosiaali- ja terveystietokantoihin. Olen käyttänyt tätä mahdollisuutta hyväkseni ja tehnyt aineistojen haut MELINDA – suomalaisten kirjastojen yhteistietokannasta 1.2.2016. MELINDA-tietokantaan suoritin kaksi varsinaista hakua.

Hyödynsin myös Google Scholaria. Haaste kyseisessä hakukoneessa on se, että hakutulosten määrä on valtaisa, mikäli hakusanat ovat muotoiltu väljästi. Muutaman kokeilun tuloksena päädyin käyttämään kolmisanaista hakulauseketta. Google Scholarilla haut on tehty 5.4.2016.

Edellä mainittujen lisäksi tein Medic-tietokantaan kaksi hakua ja ARTO -artikkelitietokantaan. Medic on terveystietokanta, ja näin ollen sieltä tulleet tulokset eivät liittyneet lastensuojeluun. ARTO –tietokannassa haaste oli se, että aiheeseen sopivia artikkeleita löytyi paljon, mutta ne eivät olleet tutkimusartikkeleita. ARTO –tietokannasta olen tehnyt kokeilevia hakuja 5.4.2016 ja uudelleen tarkat haut 11.5.2016. Hakusanoina 11.5.2016 oli *perhekuntoutus*, tuloksia kahdeksan, joista yksi otsikon perusteella täytti mukaanottokriteerit. Artikkelin on Musiikkiterapia lehdessä 2009, 24, 3 sivuilta 18-27 otsikkona Lasten ja Nuorten voimaa: Kokeimuksia monimuotoisesta perhekuntoutuksesta kontekstina ei ollut lastensuojelu. Koko tekstin luettuani, totesin, ettei se täytä vaatimusta lastensuojelukontekstista.

Hakusanoilla *perhekuntoutus AND lastensuojelu* löytyi yksi hakutulos 11.5.2016. Perheterapia –lehdessä 2009, 25, 3 löytynyt artikkeli Kohti yhteistä kasvua – kohtaamisia lapsen ja vanhemman kanssa perhekuntoutusosastolla ei ole tutkimusartikkeli, vaan perhekuntoutusosastolla työskentelevän työntekijän perhekuntoutusta pohtiva ja esittelevä kirjoitus. Päädyin sen ottamaan mukaan, koska se käsittelee monipuolisesti perhekuntoutuksen arkea. Perustelen mukaanottoa myös tällä: Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009, 121) mukaan aikakauslehtiartikkelit ovat osa olennaista kirjallisuutta ja kirjallisuuskatsaus perustuu tutkittavasta aiheesta löytyvään kirjallisuuteen.

Hakukone: MELINDA, kirjastojen yhteistietokanta
Perhetyö AND lastensuojelu, kieli: suomi
363 kpl
Otsikkojen perusteella rajaaminen, mukana
16 kpl
Saatavuus rajoittaa
9 kpl
Kokotekstin perusteella pois rajatut
3 kpl
Mukana olevat tutkimukset
4 kpl, joista yksi sama kuin alla esitetyt haun tulos eli 3 kpl

Hakukone: MELINDA, kirjastojen yhteistietokanta
Perhekuntoutus AND lastensuojelu
41 kpl
Otsikkojen perusteella rajaaminen
9 kpl
Saatavuus rajoittaa
7 kpl
Koko tekstin perusteella pois rajatut
1 kpl
Mukana olevat tutkimukset
1 kpl

Hakukone: Google Scholar
Hakusana: perhekuntoutus lastensuojelu
659 kpl
Otsikkojen ja saatavuuden perusteella rajaaminen, AMK-opinnäytetyöt pois lukien, mukana olevat tutkimukset
1 kpl

Hakukone: Google Scholar
Asiasana: ”lastensuojelun perhetyö” merkityksellisyys 231 kpl
Otsikkojen ja saatavuuden perusteella rajaaminen, AMK-opinnäytetyöt pois lukien, mukana olevat tutkimukset 1 kpl

Hakukone: Medic
Asiasana: perhetyö 13 kpl
Otsikkojen perusteella rajaaminen 0 kpl
Yksikään hakutulos ei täytä kriteeriä: kontekstina lastensuojelu

Hakukone: Medic
Asiasana: perhekuntoutus 3 kpl
Otsikkojen perusteella rajaaminen 0 kpl
Yksikään hakutulos ei täytä kriteeriä: kontekstina lastensuojelu

Mukaan otetut tutkimukset:

MELINDA –tietokanta:

Kaikko, K. 2004. Lastensuojelun avoperhetyön kuntoutumista tukevat elementit. Lisensiaattityö. Kuopion yliopisto. Kuopio.

Penninkangas, T. 2012. Lastensuojelu osana lapsuutta. Pro gradu. Jyväskylä.

Lahtinen, P. 2008. Perhetyön menetelmät opiskelijoiden teksteissä: tutkimus perhetyön opiskelijoiden menetelmäkuvauksista. Lisensiaattityö. Jyväskylä.

Korkiakangas, M. 2005. Perheen voimavaroja etsimässä – tapaustutkimus asiakasläh- töisistä työorientaatioista lastensuojelun perhetyössä. Lisensiaattityö. Rovaniemi.

MELINDA –tietokanta ja Google Scholar:

Myllärniemi, A. 2007. Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä: jä- sennyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. SOCCA. Helsinki.

Google Scholar:

Pasanen, K. 2014. Perhetyö osana päihdepalveluja. Vanhempien kertomuksia ylisek- torisen perhetyön merkityksestä päihdeongelmasta toimumisessa. Pro gradu. Helsin- gin yliopisto.

Pajula, T. 2009. Perhetyö päihdeperheiden tukimuotona. –Perhetyöntekijöiden kon- struktiot onnistuneesta ja epäonnistuneesta työskentelystä. Pro gradu. Tampere.

ARTO – artikkelitietoviitekanta:

Finne-Tuulasaho, K. 2009. Kohti yhteistä kasvua – kohtaamisia lapsen ja vanhemman kanssa perhekuntoutusosastolla. Perheterapia 25(2009):3, sivut 18-27.

7 Tutkimustulokset

Tarja **Penninkangas** on tutkimuksessaan tutkinut lastensuojelun tukitoimien vaikut- tavuutta asiakkaan näkökulmasta. Perhetyö on yksi tukitoimi, ja hänen tutkimukses- taan löytyy kahdesta haastattelusta vastauksia tutkimuskysymykseeni. Merkitykselli- siä tekijöitä lastensuojelun perhetyössä ovat perhetyön oikea-aikainen ajoitus ja riit- tävä apu. Asiakkaiden kokemusten mukaan perhetyön on pystynyt huomioimaan perheen avuntarpeet perhekohtaisesti. Tutkimuksessa todetaan, että perhetyön tu- loksen näkee vasta myöhemmin, mutta lastensuojelun tukitoimilla on ollut positiivis- ta merkitystä elämänhallinnan saavuttamiseen, koulumenestykseen ja perhesuhtei- siin. Oma motivaatio ja tahto nähtiin merkityksellisiksi tekijöiksi, kun elämäntilantee- seen tavoiteltiin muutosta. Perhetyön on auttanut koko perhettä, ja perhetyönteki- jän viettämä aika lasten kanssa on auttanut vanhemman jaksamista. (Penninkangas 2012, 56-57&68.)

Pia **Lahtinen** (2008) on tutkinut perhetyössä käytettyjä menetelmiä. Tutkimuksessa todetaan, että perhetyössä työskennellään vakavien ongelmien parissa, jolloin terapeutin orientaatio on tärkeää. Terapeuttinen työskentelyotteen avulla koettiin pääsevän oireiden hoidon sijaan ongelmien syihin käsiksi. Perheen sisäisillä vuorovaikutussuhteilla on vaikutusta arjen sujumiseen sekä ilmapiiriin, ja terapeuttisella työotteella pyrittiin ottamaan esiin sillä tavoin, että perhe itse oivaltaisi niiden merkityksen. Arjen eläminen ja eläminen hetkessä yhdessä asiakkaan kanssa luo mahdollisuuden sille, että asiakas voi näyttää tunteitaan turvallisesti. Perhetyöntekijän tulee ohjata ja opastaa asiakkaan lähtökohdista käsin, jotta asiakas voi mennä eteenpäin. Perhetyöntekijän tehtävä on pitää tavoitteet mielessä. (Lahtinen 2008, 87-88.)

Asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutussuhde on kaiken työskentelyn perustus. Vuorovaikutussuhde tulee olla luottamuksellinen dialogi, jossa tasavertainen keskusteleminen ja kuunteleminen toteutuvat sekä vanhempien että lasten kanssa. Keskustelu itsessään on työmenetelmä, kun siinä on käytetty esimerkiksi voimavara- tai ratkaisukeskeistä työtettä, sen lisäksi toiminnalliset menetelmät, ja muita menetelmiä on käytetty tukemaan perheen tavoitteiden saavuttamisessa. (Lahtinen 2008, 33-36, 90.)

Korkiakankaan (2005, 32) tutkimuksessa todetaan, että on välttämätöntä luoda vanhempien ja työntekijän luottamuksellinen suhde. Tutkimuksessa haastatelluiden vanhempien kokemus oli, että perhetyöntekijän palveluita ei ollut saatu siihen hetkeen kun sitä olisi tarvittu.

Perhetyöntekijällä tulee olla erityistietoa, taitoa ja ympäripuhumisen lahjaa vanhemmuuden ja perheen tukemiseen. Kasvatusasioissa kaivattiin eniten käytännön ohjeita, ja yksinhuoltajaperheissä toisen sukupuolen näkökulmaa. Työntekijän työskentelyotteella oli merkitystä; perhetyöntekijä oli luonut omalla olemuksellaan perheeseen suotuisaa ilmapiiriä, joka oli mahdollistanut vaikeiden asioiden käsittelyn. Ratkaisukeskeisellä puheella oli voitu vaikuttaa toimintaan ja ajatteluun. (Korkiakangas 2005, 29, 42-44, 53.)

Tuula **Pajula** on pro gradussaan tarkastellut perhetyötä päihdeperheissä. Tässä tutkimuksessa perhetyöntekijät ovat kokeneet parityönä toteutetun työskentelyn erittäin tärkeäksi, mutta sen ajoitus ei ole aina palvellut tarkoitusta, kun oikea-aikaisella

ajoituksella oli se merkitys, että asiakkaiden oli helpompi sitoutua työskentelyyn. (Pajula 2009, 38&49). Arvoista kysyttäessä perhetyöntekijät olivat pitäneet merkityksellisimpinä asioina lapsen etua sekä ihmisen kunnioitusta. (Pajula 2009, 39). Työnsään he ovat käyttäneet ratkaisukeskeistä työtettä, jossa ongelmien syiden sijaan on pyritty löytämään erilaisia ratkaisuja. (Pajula 2009, 40). Perhetyöntekijöiden näkökulmasta tavoitteiden laatiminen on erittäin tärkeää. Tavoitteiden tulee olla konkreettisia, joiden kautta on helpompi arvioida työskentelyä kuin abstraktien tavoitteiden kautta. (Pajula 2009, 41&44.) Asiakkaiden sitouttaminen/sitoutuminen työskentelyyn ja luottamuksen saamisen tutkimuksessa haastatellut perhetyöntekijät pitivät tärkeimpinä asioina työskentelyn onnistumisen kannalta. Verkoston kanssa työskentelyä pidettiin myös tärkeänä. Verkostolla tarkoitetaan sekä tuki- että viranomaisverkostoa. Työskentelyn pitkäkestoisuus ja koti työskentely-ympäristönä nähtiin huomattavana etuna asiakassuhteen luomisen kannalta. (Pajula 2009, 47-48&58.)

Pasanen (2014) tutkimuksessaan on tutkinut vanhempien kokemuksia kun kyseessä on perhetyö, joka on osana päihdepalveluja. Tässä tutkimuksessa asiakasperheillä oli jo kokemusta erilaisista lastensuojelun toimenpiteistä ja päihdepalvelujen päihdekuntoutuksista. Koska perhetyö oli toteutettu päihdepalveluiden ja lastensuojelun ylisektorisena yhteistyönä perheen saama tuki oli kokonaisvaltaista, mikä oli koettu merkittäväksi tekijäksi työskentelyn tuloksen eli asiakkaan toipumisen kannalta. Myös oikea-aikaisuus nousi tutkimuksessa tärkeäksi tekijäksi, ja perhetyötä oli tarjottu perheelle optimaalisessa tilanteessa. (Pasanen 2014, 86).

Positiivisten asioiden ja voimavarojen näkeminen ja etsiminen, dialogisuus ja työtekijän käyttämät vuorovaikutustavat tutkimuksen haastatteluissa nousivat muutoksen mahdollistaviksi tekijöiksi. Dialogisuuden avulla oli pystytty löytämään yhteinen kieli, joka oli mahdollistanut asioiden ymmärtämisen. Tästä syystä perhetyö oli koettu myös helposti lähestyttävänä, kiinnipitävänä ympäristönä. Asiakkaiden oivallukset olivat merkityksellisiä muutoksen mahdollistavana tekijänä, ja ne olivat syntyneet useiden tekijöiden summana. Tutkimuksessa jokainen haastateltu vanhempi oli sitä mieltä, että ratkaisevinta oli ollut motivaatio ja oma päätös avun vastaanottamisesta sekä sitoutuminen työskentelyyn. (Pasanen 2014, 52-85.)

Keskustelut olivat merkittävin työskentelytapa ja niitä ei leimannut kiire eikä epäily. Tämä mahdollisti vaikeiden asioiden käsittelyn. Suhde perhetyöntekijöihin koettiin

läheisiksi, mikä näkyi siinä, että työtä tehtiin kotona, kotia ei tarvinnut siivota ennen työntekijän tuloa ja perhetyöntekijät olivat avanneet, sanoittaneet ja auttaneet löytämään uudenlaisia ajatusmalleja perheen tilanteeseen ja antaneet apua sosiaalisten suhteiden rakentamiseen. Asiakassuhteen erottuminen ystävyysuhteesta oli merkityksellistä, ja ammatillisuus oli mahdollistanut. Tärkeää oli ollut keskustella perheen taustan vaikutuksista lasten käytökseen ja ikätasoisesta kehityksestä. Perhetyö oli myös joutanut perheen tilanteiden ja tarpeiden mukaan, ja apua oli saatu helposti. Kun apua oli tarvittu, useimmiten kyse oli ollut konkreettisten asioiden hoitamisesta ja mukana olosta erilaisissa paikoissa, joka oli tuonut kokemuksen arjen hallittavuudesta. Merkitykselliseksi oli koettu se, että perhetyö ei ollut viranomaisten kontrollia eikä lastensuojelun tarpeen arviointia. Tätä kokemusta vahvisti se, että työn tavoitteita ei ollut määritelty ulkoapäin, ja asiakkaat olivat toimijoita eivät vain passiivisia viranomaistoiminnankohteita. (Pasanen 2014, 62-83.)

Perhetyö oli pitänyt lapsia läsnä olevina perhetyössä, ja vahvistanut vanhemmuutta lapsilähtöisen kommunikaation esillä pitämällä sekä auttanut vanhempia huomioidaan lapsia ja heidän tarpeitaan arjessa. Perhetyö oli tehnyt lapsista ja lasten tarpeista näkyviä sekä mahdollistanut päihteiden käytöstä puhumisen lasten kanssa, mikä oli parantanut perheen sisäistä ilmapiiriä. (Pasanen 2014, 72-84.)

Koko perheen kuntoutuminen yhdessä oli ollut merkityksellistä, koska tällöin haastatellut vanhemmat olivat löytäneet oivalluksen, joka liittyi lastensa syntymään. Yhdessä kuntoutumisen oli mahdollistanut perhekuntoutus ja sen jälkeen kotiin tehty avokuntoutus. Oivalluksella oli merkitys identiteetin uudelleen rakentamisessa. (Pasanen 2014, 76.)

Kirsi **Kaikko** on tutkinut lisensiaattityössään ”lastensuojelun avoperhetyön kuntoutumista tukevia elementtejä” vuonna 2004. Perhetyö on prosessi, jolla on alku ja loppu ja sen käyvät lävitse asiakas ja työntekijät yhdessä. (Kaikko 2004, 19.) Kaikon tutkimuksessa nousee esiin ihmisen sosiaalisten suhteiden kokonaisuus, jossa eri osaluilla on vaikutusta toisiinsa. Perhetyöntekijän työkenttään kuuluu lähinnä asiakkaan suhde lapseen ja sen työstäminen. (Kaikko 2014, 23.) Työskentelyn perustan kuntoutustyössä muodostaa asiakkaan suhde työntekijään. Perhetyössä tärkeää on kohtaaminen ja välittäminen, ja tässä työntekijä voi rohkaista asiakasta Esim. itsestä huolehtiminen. Perheiden ja asiakkaiden ainutlaatuisuus huomioidaan perhetyössä siten,

että tavoitteet, toiveet sekä aikataulutus ovat yksilöllisiä. Usein toive koski apua ja tukea esim. lasten hoitoon tai kotitöihin. (Kaikko 2014, 24, 46.) Perhetyön perusta on oivallusten ja onnistumisten vahvistaminen, joka määrittelee kuntoutuksen/perhetyön onnistumista, koska kokemus omasta itsestään vaikuttaa tähän. (Kaikko 2014, 24-25).

Perhetyöntekijän tehtävänä on vahvistaa asiakkaan voimavaroja. Myös tässä tutkimuksessa on mainittu työskentelyyn sitoutuminen, ja siihen vaikuttavat motivaatio ja kuntoutuksen tavoitteet. Työntekijöillä ja asiakkaalla voi olla eriävä näkemys perhetyön merkityksestä ja kokemuksesta. Kaikko kysyykin, että ”voiko ulkopuolelta tietää, mikä on kenellekin merkityksellistä?”. Kaikon tutkimien perheiden osalta oli hyödynnetty niin kutsuttua siirtymätilaa, mikä tarkoittaa asiakkaalle suotuisaa työskentelyajankohtaa ja tukee muutosta. (Kaikko 2014, 46-48.)

Suunnitty (2015) on tutkinut ”lastensuojelun intsensiivistä kotikuntoutusta asiakirjojen valossa”. Hänen tutkimusaineistonaan on 25 lapsen asiakirjoista. Suuniitty (2015, 26) vertailee kotikuntoutusta ja laitostuntoutusta; suunnitelmallisuudesta huolimatta kotikuntoutuksessa toimitaan perheen ehdoilla ja tavoilla. Kotona saa olla sellainen kuin haluaa. Tavoitteiden asettamisella on merkitys kuntoutusprosessin lopputulokseen ja sen arvioimiseen (Suuniitty 2015, 26, 28.)

Perheenjäsenten moninaisista tarpeista johtuen, kotikuntoutuksessa on huomioitu perhe kokonaisuutena. (Suuniitty 2015, 50.) Kotikuntoutus oli tavoitteellista työskentelyä, ja sen tavoitteet olivat yleisten lastensuojelun tavoitteiden kaltaisia, ja arjen haasteista kumpuavia. Tavoitteiden saavuttamisen kautta oli määriteltänyt kuntoutuksen onnistumista. Kuntoutukset, jotka eivät olleet onnistuneita syy oli perheiden sitoutumattomuus tai lapsen sijoitus. (Suuniitty 2015, 54&80.) Kuntoutusjakson jälkeen olisi tärkeää, että jatkosuunnitelmat tulevat toteutumaan mahdollisimman pian, esim. tukiperhe. (Suuniitty 2015, 62.)

Kuntoutukselta toivottiin toiminnallista työskentelyä. Kotikuntoutuksen oli havaittu olevan mahdollinen vaihtoehto joissakin tapauksissa laitostuntoutukselle, esimerkiksi kun perhe kieltäytyi laitostuntoutuksesta. Kotikuntoutuksen perheterapeuttisesti orientoituneella ja intensiivisellä työskentelyllä pystyttiin ratkaisemaan ongelmia arjen sujumisessa sekä lisäämään vanhemman vanhemmuustaitoja. Pysyvän muu-

toksen edellytys on riittävän pitkä kuntoutusajanjakso. (Suuniitty 2015, 73-74, 80-81.)

Annina **Myllärniemen** (2007) kirjoittamassa tutkimusraportissa ”lastensuojelun avoimuuden perhetyö ammattikäytäntönä – jäsenyyksiä toimintatutkimuksen valossa” on selvitetty perhetyön käytännön vaikutuksia ja merkityksiä, ja sitä kuinka perhetyön tuottamaa tietoa käsitteellistetään. Tutkimuksessa ovat olleet kahden sosiaaliaseman perhetyöntekijät, jolloin näkökulma on työntekijän näkökulma. Tutkimuksesta ilmenee, että työntekijöiden näkökulmasta vuorovaikutusta pidetään perhetyön merkittävimpänä tekijänä, jossa korostuu työntekijän vuorovaikutustaidot. Keskustelu on vuorovaikutuksen olennaisin lähtökohta, mutta on perheitä, joissa toiminnallisuus on merkittävämpi keino antaa perhetyön apua. (Myllärniemi 2007, 30-32.)

Avoimuus, arvostus, läpinäkyvyys, suoraan puhuminen ja erilaisuuden hyväksyminen luovat pohjan luottamukselliselle asiakassuhteelle, joka on perhetyön edellytys. Asiakkaan motivaatio ja oma halu ottaa apua vastaan ovat myös merkityksellisiä tekijöitä työskentelyn onnistumisen kannalta. Kotona tapahtuva työskentely antaa työntekijälle mahdollisuuden arkisten tilanteiden ja vuorovaikutuksen havainnointiin. Yhtenä menetelmänä oli käytetty videoitua iltakäyntiä perheen kotona. Se tarjosi vanhemmille paitsi ohjausta, apua ja neuvoja, mutta myös tilaisuuden reflektoida itseään. (Myllärniemi 2007, 30-34.) Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän näkökulmasta perhetyö tuottaa uutta tietoa, koska kirjausten kautta arjen havainnot tulevat sosiaalityöntekijöiden nähtäväksi. (Myllärniemi 2007, 35.)

Tutkittujen perhetyöntekijöiden mukaan yhteistyö vanhemman kanssa sekä vanhemman motivoituminen työskentelyyn ovat tärkeimpiä tekijöitä onnistumisen kannalta. Perhetyöntekijät eivät pureudu ongelmiin vaan työskentelyssä keskitytään voimavaroihin ja niiden etsimiseen. Toimiva yhteistyö vanhemman/vanhempien kanssa on jo itsessään yksi voimavara. (Myllärniemi 2007, 36-37.) Perhetyön merkitystä perustellaan myös systeemiteoreettisella ajattelulla, jossa muutos yhden perheenjäsenen kohdalla vaikuttaa koko perheeseen, ja siksi perhetyössä on perhekeskeinen työote. (Myllärniemi 2007, 38.)

Finne-Tuulasahon artikkelissa kerrotaan lastensuojelun tukipalveluiden perhekuntoutusosastolla tehtävästä työstä, joka perustuu läpinäkyvyyteen, avoimuuteen, dia-

logisuuteen, narratiivisuuteen, kiintymyssuhdeteoriaan ja systeemisyyteen (Finne-Tuulasaho 2009, 18&23). Avoimuus tulee konkreettiseksi siinä, kun lapsi ja vanhempi pystyvät säilyttämään roolin oman elämänsä asiantuntijana (Finne-Tuulasaho 2009, 23.) Perhekuntoutuksen lähtökohtana perhekuntoutusosastolla on vanhemman ja lapsen valmius ja halukkuus perheen yhteisten asioiden työstämiseen (Finne-Tuulasaho 2009, 20). Työntekijöiden tehtävä on auttaa ja tukea löytämään uusia merkityksiä ja sanoja toiminnalle, ja Finne-Tuulasahon havainnon mukaan tämä edesauttaa positiivisia muutoksia käyttäytymisessä. Tärkeää on, että työntekijä ei sanoita asioita, vaan vanhempi. Asetettujen tavoitteiden merkitys on siinä, että niiden avulla voidaan tehdä kuntoutukselle suunnitelma ja seurata perheen tilanteen kehittymistä. (Finne-Tuulasaho 2009, 21&24.)

Perhekuntoutuslaitoksen työskentelyyn kuuluu perheille järjestetyt keskustelutilanteet, kohtaamiset, joissa narratiivisuuden avulla pyritään löytämään vaihtoehtoinen tarina ongelmasävytteisen tilalle. Lapsen tarpeiden esilletuominen ja korostaminen vanhemmille sekä viranomais- ja muille verkostoille muodostavat lapsen avunsaamisen edellytyksen. (Finne-Tuulasaho 2009, 21, 23). Lapsi-vanhempisuhteessa on tärkeää myös lapsen osoittama kiintymys ja kiinnostus vanhempaa kohtaan, joka antaa onnistumisen kokemuksen vanhemmalle. Näissä tilanteissa vuorovaikutus on luonnostaan vastavuoroista, mikä on tärkeää vanhempi-lapsisuhteessa. Onnistumisen kokemukset ja vastavuoroinen vuorovaikutus tukevat vanhemmuutta, mikä on tärkeää vanhempi-lapsi -suhteessa. (Finne-Tuulasaho 2009, 22-23.)

Finne-Tuulasahon (2009, 22) mukaan asiakkaan kanssa kaikesta yhdessä eletystä arjesta on mahdollista tehdä havaintoja ja aistimuksia. Tilanteiden esiin nostaminen, jossa perheessä koettu ongelma ei näyntyä voi riittää asiakkaalle kumoamaan ongelman olemassaolon ja vahvistaa positiivista vuorovaikutussuhdetta. (Finne-Tuulasaho 2009, 22.) Välineet ovat osa työskentelyä. Toimiviksi välineiksi artikkelissa mainitaan mm. pelit, piirtäminen, elämänjangan tekeminen, erilaiset tunne- ja tilanekortit, leikkiminen sekä yhteiset tehtävät yhdistettynä keskustelumahdollisuuteen. Sukupuu ja elämänjanatyöskentely avaavat perheen historiaa. Työntekijän kunnioitava suhtautuminen asiakasperheen menneisyyteen ja siihen kuuluviin vaiheisiin luo luottamusta. Luottamus on taas lähtökohta oivalluksille. (Finne-Tuulasaho 2009, 23.) Luottamuksen lisäksi liittoutuminen ja motivointi nähdään tärkeinä asiakassuhteen

elementteinä (Finne-Tuulasaho 2009, 25). Asiakassuhteen yhtenä tavoitteena on löytää asiakkaan omat voimavarat käyttöön (Finne-Tuulasaho 2009, 25.)

Lapsen kanssa työskentelystä tehdyn tiivistelmän liittäminen perhekuntoutuksen loppuraporttiin on mahdollistanut avoin ilmapiiri. Tämän tiivistelmän pohjana olivat työntekijän listamaat asiat perhetilanteista ja asioista, ja työntekijän tekemä havainnointi lapsen keskittymisestä työskentelyyn asioita käsitellessä. Näin oli tehty näkyväksi syy-seuraussuhde, eli millä perheessä tapahtuneilla asioilla oli mahdollisesti vaikutus lapseen ja sen käyttäytymiseen. (Finne-Tuulasaho 2009, 24.) Finne-Tuulasaho (2009, 26) kirjoittaa myös, että lasta autettaessa on samalla autettava myös aikuista, ja molempien kohdalla kokemus kuulluksi tulemisesta on merkityksellinen, joka terapeutin on mahdollistettava.

8 Johtopäätökset

Luottamuksellinen asiakassuhde

Asiakkaan ja työntekijän välinen suhde nousi tutkimuksissa työskentelyn kannalta ensiarvoisen tärkeäksi. Suhde tulisi olla avoin dialogi. Dialogin lisäksi läpinäkyvyys asioiden käsittelyssä on merkityksellistä, asiakkaalle tulisi kertoa asiat ja huolenaiheet sellaisena kuin ne näyttäytyvät ja siinä laajuudessaan. Luottamuksellisen, riittävän läheisen ja avoimen suhteen syntymiseen pitäisi panostaa. Se vaikuttaa koko työskentelyprosessiin, matkaan, jonka asiakas ja työntekijä kulkevat yhdessä. Työntekijöiden henkilökohtaiset ominaisuudet olivat mainittu useissa kohdissa; keskustelu- ja vuorovaikutustaitojen merkityksellisyyttä ei liene turhaan korostettu, tosin onko se ammatillisuuden mukana tuleva taito vai nimenomaan henkilökohtainen ominaisuus? Keskusteluissa on merkityksellistä hyödyntää erilaisia tekniikoita kuten voimavarakeskeisyyttä tai ratkaisukeskeisyyttä, ja nämä tekniikat kuten myös avoimen dialogin käyttö on jokaisen ammattilaisen opeteltavissa.

Motivaatio, sitoutuminen ja oivallukset

Asiakkaan omalla motivaatiolla näyttäisi olevan merkitystä työskentelyn onnistumisen kannalta. Motivaation lähtökohtana voidaan taas pitää halukkuutta työskentelyyn. Motivaatio auttoi sitoutumaan työskentelyyn. Onko motivaatio lähtökohtaisesti olemassa oleva tai puuttuva tekijä, ja mihin asti työntekijä voi motivoida ja sitouttaa asiakasta työskentelyyn? Oivallukset mainittiin kolmessa tutkimuslähteessä. Oivalluksella tarkoitetaan työskentelyprosessin myötä kypsävää `hedelmää' tai muistoissa elämän käännekohtaa, josta voidaan ammentaa voimaa ja motivaatiota nykyiseen tilanteeseen. Oivalluksen syntyminen auttaa prosessin etenemisessä, ja luottamus asiakkaan ja työntekijän välillä antaa mahdollisuuden oivalluksen syntymiseen.

Ajoitus

Työskentelyn ajoitus oli mainittu kolmessa tutkimuksessa. Oikea-aikaisella työskentelyllä näyttäisi näiden tutkimusten mukaan olevan merkitys työn lopputulokseen. Mielinkiintoista kuitenkin on se, kuka määrittelee oikea-aikaisuuden? Lastensuojelun sosiaalityöntekijä, perhetyön tai -kuntoutuksen työntekijät vai perhe itse? Pystyvätkö lastensuojelun resurssit vastaamaan tähän tarpeeseen? Kaikon (2014, 48) tutkimuksessa eräs määritelmä oikea-aikaisuudelle oli siirtymätilan hyödyntäminen, jossa jo meneillään oleva muutostilanne hyödynnetään uudeksi aluksi. Ajoitukseen kuuluu myös se, että perhetyön tai perhekuntoutuksen jatkosuunnitelmat toteutuisivat asiakkaalle edullisessa aikataulussa, esimerkkinä luvattua tukihenkilöä tai -perhettä ei tarvitsisi odottaa tarpeettoman kauan (Suunnittu 2015,62). Myös yksittäisen tapaamiseen varattava aika tulisi olla riittävän pitkä, jotta perhe voi kokea kiireettömän tunnelman. Ajankäytöllinen joustavuus näkyy asiakasperheelle siinä, että työntekijän on mahdollista tulla eri vuorokauden aikoina, ja tapaamisten intensiteettiä voidaan tarvittaessa muuttaa. Perheen muuttuvat, jopa hyvin akuutit tilanteet tulisi huomioida työskentelyssä.

Toiminnallisuus

Toiminnallisuus ja menetelmällisyys eivät tuo ratkaisun avaimia työskentelyyn, mutta ovat tukemassa tavoitteen saavuttamisessa. Lahtinen (2008, 87-88) oli tutkinut juuri-

kin käytettyjä menetelmiä, ja sen tutkimuksen mukaan terapeutisesta työskentelyotteesta on työssä hyötyä. Perhetyöntekijät eivät ole kuitenkaan terapeutteja, sen sijaan perhekuntoutuksessa on mukana perhe- tai muita terapeutteja. Toiminnallinen työskentely tutkimuksissa oli usein asiakkaiden toive. Se myös hyödytti niitä perheitä, joiden kanssa keskusteluun pohjautuva työskentely ei ollut mahdollista. Tutkimuksissa mainitut lapset olivat nimenneet toiminnallisia asioita tärkeiksi. Perhekuntoutuksessa ja perhetyössä on käytetty tutkimustulosten mukaan samoja toiminnallisia menetelmiä, joita ovat esimerkiksi erilaiset kortit, pelit, piirtäminen ja leikkiminen. Onko toiminnallisuus elämysten tuottamista vai esimerkiksi kotitöiden puuhailemista yhdessä?

Koti

Koti työskentely-ympäristönä nähtiin sekä asiakkaan että työntekijän kannalta hyväksi. Koti on ympäristö, jossa ihminen voi olla vapaammillaan omana itsenään. Asiakkaalla on myös tietynlainen valta silloin, ja työntekijä tulee sopeutua juuri siihen ilmapiiriin ja tilanteeseen mikä siellä vallitsee. Yksi kolmessa tutkimuksessa merkitykselliseksi noussut asia oli se, että perhetyössä ja perhekuntoutuksessa perhe oli huomioitu kokonaisuutena. Perhekuntoutuksen näkökulmasta perheellä voi olla matalampi kynnyks ottaa apua vastaan kotona kuin laitoksessa, ja näin tavoittaa nekin perheet, jotka ovat kieltäytyneet laitostuntoutuksesta (Suuniitty 2015, 74.)

Tavoitteellisuus

Tavoitteiden asettamisen kautta pystytään suunnittelemaan, suuntaamaan ja arvioimaan työskentelyä. Tämä tukee ennen kaikkea työntekijää. Samalla ammatillisuus tulee luonnostaan mukaan; ilman tavoitteellista työskentelyä suhde voisi rakentua kaverilliseksi suhteeksi, ja esimerkiksi Pasasen (2014, 64) tutkimuksessa eräs haastateltu asiakas piti nimenomaan ammatillisuutta merkittävänä tekijänä, koska työntekijällä on tietoa vaikkapa lasten käyttäytymiseen vaikuttavista tekijöistä. Lastensuojelussa tavoitteet asetetaan lapsen näkökulmasta käsin, ja ammatillisuutta on lapsen tarpeiden esille tuominen ja näkyväksi tekeminen työskentelyprosessin aikana sekä

vanhemmille että verkostoille. Tavoitteisiin tähtäämällä yksittäiseen tapaamiseen tulee suunnitelmallisuutta.

Johtopäätöksenä voin todeta, että Perhe Lumme Oy:n tekemästä perhekuntoutustyöstä löytyvät samat elementit, joita löysin tutkimuksista. Heidän ehdoton vahvuutensa on terapeuttisen ja psykiatrisen osaamisen hyödyntäminen työskentelyssä.

9 Pohdinta

Työn tavoitteena oli etsiä lastensuojelun perhekuntoutuksen ja perhetyön merkityksellisiä tekijöitä aiemmista alan tutkimuksista. Tavoite näyttää täyttyneen, sillä näitä tekijöitä on löytynyt, huolimatta siitä, että paljon otsikkojen perusteella hyvää materiaalia ei voinut käyttää. Syynä oli se, että tutkimukset olisivat olleet luettavissa ainoastaan yliopiston kirjastossa toisella puolella suomea tai niiden sisältö ei ollut ollenkaan saatavissa.

Aiheen rajaaminen alkuvaiheessa oli haastavaa. Sen rajaaminen lastensuojeluun osoittautui tärkeäksi, koska varsinkin kuntoutuksesta on paljon tutkimusta muista näkökulmista. Lähdin työssäni liikkeelle käsitteiden määrittelystä. Se itsessään oli jo mielenkiintoinen matka, koska samalla tuli luettua paljon alan kirjallisuutta, ja havaittua, että esimerkiksi perhe käsitteenä ei ole yksiselitteinen. Se, miten perhe määritellään käytännön lastensuojelutyössä lienee yksinkertaisempaa, koska lastensuojelutyössä lähdetään aina liikkeelle lapsen edusta ja näkökulmasta. Aivan arjessa tämä tarkoittanee niin kutsuttua ”saman jääkaapin jakavaa” –perhettä. Lapsen näkökulmasta tämä ei ole aina riittävää. Etävanhemmat ovat lapsille tärkeitä, ja mielestäni työskentelyssä tulisi huomioida mahdollisuuksien mukaan myös heidät.

Lastensuojelun asiakkaiden määrät näyttävät tilastojen mukaan nousseet. Tämä aiheuttanee paineita kustannusten hillitsemiseen. Avopalveluiden kehittäminen olisi kannattavaa, koska lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle on monin verroin kalliimpaa. Perhetyön ja perhekuntoutuksen osalta tässä olisi mielestäni mahdollisuus. Ovatko kyseiset työmuodot tällä hetkellä riittävän asiakaslähtöisiä? Esimerkiksi varsinkin julkisella puolella työskentelevät perhetyöntekijät ovat edelleen niin kutsuttuja

päivätyöläisiä, kun perheen tarpeet voivat ajoittua mihin vuorokauden aikaan tahansa. Näkökulmana myös se, että lastensuojelulaitoksissa tehdään ympärivuorokauden töitä, ja näin myös perheen kanssa voidaan tehdä yhteistyötä ilta- ja viikonloppu-aikaan, ja puhelimitse voi olla yhteydessä myös yöaikaan.

Perinteinen perhetyö, jossa perhettä tavataan esimerkiksi kerran viikossa muutaman tunnin ajan ja terapeutin laitoskuntoutus ovat mielestäni kaukana toisistaan rakenteellisesti. Mitä näiden välissä sitten on? Kenties intensiiviperhetyö ja avoperhekuntoutus? Kuitenkaan viimeksi mainitut työmuodot eivät ole yleistyneet, tai jos ovat, niin ei niistä ainakaan ole vielä tutkimuksia. Tässä olisi mielestäni tulevaisuuden kehittämisen kohde, luoda laitoskuntoutuksen ja perhetyön välimaaston toimivia lastensuojelupalveluita. Näitä teemoja täytyisi tutkia kentällä. Vaikuttavuustutkimuksen tekeminen olisi pitkäaikainen prosessi, mutta kenties kannattavaa, koska sellaista ei ole vielä tehty.

Lastensuojelulla on mielestäni selkeä yhteiskunnallinen tehtävä, johon liittyy myös yksityisyyteen kuuluviin asioihin puuttuminen tarvittaessa. Voitaisiinko lastensuojelun käytännön työssä tehdä entistä tiiviimpää yhteistyötä muiden palveluiden kanssa, jopa niin että palvelu tuotettaisiin ylisektorisena yhteistyönä kuten Pasasen (2014) tutkimuksessa. Tämä tarkoittaisi entistä kokonaisvaltaisempaa apua asiakasperheelle, mikä joissain tapauksissa jo itsessään voisi helpottaa perheen tilannetta. Uupunut perhe ei välttämättä jaksa hakea apua useilta eri ”luukuilta”. Toisaalta perhetyöntekijät usein auttavat asiakasta hakemaan apua aivan konkreettisesti, kuten asiakkaan pyynnöstä tai suostumuksella varaamaan aikoja tai tulemaan mukaan päihdepoliklinikalle, lääkärille, perheneuvolaan tai muualle.

Tässä työskentelyssä minulle ahaa –elämyksiä tuotti se, että kuinka hienovarainen työntekijän tulisi olla. Luottamus, johon kaikki työskentely perustuu, täytyy ansaita, ja siinä voi mennä kauan. Asiakkaan itsemääräämisoikeus ja kunnioitus muut tämän kaltaiset asiat ovat sosiaalialan eettisiä perustuksia, mutta mitä tämä tarkoittaakaan käytännössä? Kuinka työntekijänä toimia niissä tilanteissa, joissa on nähtävissä voimakkaita ristiriitoja lapsen edun ja vanhemman toiminnan välillä? Lastensuojelun avopalveluissa voidaan aina käydä keskustelua sosiaalityöntekijän ja työyhteisön kanssa, jolloin haastavien asiakastilanteiden kanssa ei tarvitse jäädä yksin. Näkökulmien saaminen on myös perhetilanteiden monimutkaisuuden sekä pitkälle kehitty-

neiden ongelmien takia työntekijää tukevaa. Kunpa joka työyhteisössä annettaisiin tukea kollegoille, jotta jokainen voisi tehdä työtä mahdollisimman hyvin – asiakkaan lähtökohdista käsin.

Jatkotutkimusaiheet ja kehittämisehdotukset

Seuraava tutkimuksen aihe olisikin selvittää, joskin hyvin haasteellista, päästäisiinkö parempaan lopputulokseen, jos perhetyö tai perhekuntoutus aloitetaan perheessä oikea-aikaisesti, jopa hyvin akuutisti? Myös perhetyön ja perhekuntoutuksen vaikutavuus olisi seuraavan tutkimuksen aihe. Näitä asioita tutkimalla voitaisiin kehittää käytännön työtä siten, että se olisi entistä paremmin asiakasperheitä palvelevaa. Asiakastyön kentällä olisi mielenkiintoista, jos palveluja voitaisiin räätälöidä entistä enemmän yksilöllisemmin perhetyön ja laitospuotoisen perhekuntoutuksen välillä. Se vaatisi kenties uudenlaisia palvelumalleja palveluiden tuottajilta sekä päättäjien että sosiaalityöntekijöiden avointa ja myötämielistä suhtautumista asiaan.

Lähteet

Ahonen, S-M., Jääskeläinen, P., Kangasniemi, M., Liikanen, E., Pietilä A-M. & Utrai-nen K. 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsen-nettyyn tietoon. *Hoitotiede*, 25, 4, 291-301. Viitattu 7.11.2015.

Ammatit ja kelpoisuudet. Talentia. N.d. Viitattu 27.8.2015.

http://www.talentia.fi/tyoelamassa/ammattit_ja_kelpoisuudet

Bardy, M. (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Finne-Tuulasaho, K. 2009. Kohti yhteistä kasvua – kohtaamisia lapsen ja vanhemman kanssa perhekuntoutusosastolla. *Perheterapia* 25, 3, 18-27. Viitattu 16.5.2016.

Hanhinen, S., Rintala T. & Jatkola, V. 2012. Tuloksellisuus tarkastuskertomus. Lasten-suojelu. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys Lastensuojelun kehittämisohjelmalle. Stakes, Helsinki: Valopaino Oy.

Heinonen, H., Hipp, T. & Väisänen A. 2012. Mistä lastensuojelun kustannukset tule-vat? Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hovi-Pulsa, R. 2011. Arkilähtöinen perhetyö: strukturoitua avoimutta. Itä-Suomen yliopisto. Kuopio.

Hämeen-Anttila, L. 2015. Hallitusneuvos. Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaalihuol-tolain aluekierros. Luento 4.3.2015.

Jyväskylän ammattikorkeakoulun eettiset periaatteet. 2013. Jyväskylä. Viitattu 17.5.2016. https://www.jamk.fi/globalassets/tietoa-jamkista--about-jamk/esittely/jamk-eettiset_periaatteet_jamkin_hallituksen_hyvaisyma_20130513.pdf

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Porvoo: Bookwell Oy.

Kaikko, K. 2004. Lastensuojelun avoperhetyön kuntoutumista tukevat elementit. Licensiaattityö. Kuopion yliopisto. Kuopio.

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylä: Juvenes Print.

Korkiakangas, M. 2005. Perheen voimavaroja etsimässä – tapaustutkimus asiakaslähteisistä työorientaatioista lastensuojelun perhetyössä. Licensiaattityö. Rovaniemi.

Kumpulainen, A. & Valkonen, R. 2B/2005. Perhekuntoutus Kuusikon kunnissa 2004. Lasten sijaishuollon työryhmän asettaman pienryhmän selvitys. Edita Oy Ab. Helsinki.

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2014. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Lastensuojelu 2013. Viitattu 31.8.2015. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014111346266>

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2015. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Lastensuojelu 2014. Viitattu 2.2.2016.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129537/Tr25_15.pdf?sequence=1

Lahtinen, P. 2008. Perhetyön menetelmät opiskelijoiden teksteissä: tutkimus perhetyön opiskelijoiden menetelmäkuvauksista. Licensiaattityö. Jyväskylä.

L 30.12.2014/1302. Lastensuojelulaki. Viitattu 25.2.2015.

<http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki#L7P36>

L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki. Viitattu 19.3.2015&31.8.2015. www.finlex.fi.

L 30.12.2014/1301. Sosiaalihuoltolaki. Viitattu 19.3.2015.

[http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301?search\[type\]=pika&search\[pika\]=sosiaalihuoltolaki](http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301?search[type]=pika&search[pika]=sosiaalihuoltolaki)

Myllärniemi, A. 2007. Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä: jäsenyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. SOCCA. Helsinki.

Neuvolan perhetyö. N.d. Viitattu 25.2.2014.

<http://www.jyvaskyla.fi/sosiaalipalvelut/>, Neuvolan perhetyö.

- Opinnäytetyön ohjaajan käsikirja. AMK ja YAMK –opinnäytetöiden ohjauksen tueksi. Kirjallisuuskatsaukset. Viitattu 16.5.2016. <https://oppimateriaalit.jamk.fi/yamk-kasikirja/kirjallisuuskatsaukset/>
- Paajanen, P. 2007. Mikä on minun perheeni? Perhebarometri. Väestöntutkimuslaitos. Väestöliitto. Helsinki.
- Pasanen, K. 2014. Perhetyö osana päihdepalveluja. Vanhempien kertomuksia ylisektorisen perhetyön merkityksestä päihdeongelmasta toipumisessa. Pro gradu. Helsingin yliopisto.
- Pajula, T. 2009. Perhetyö päihdeperheiden tukimuotona. –Perhetyöntekijöiden konstruktiot onnistuneesta ja epäonnistuneesta työskentelystä. Pro gradu. Tampere.
- Penninkangas, T. 2012. Lastensuojelu osana lapsuutta. Pro gradu. Jyväskylä.
- Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa.
- Siljamäki, T. 2014. Apua arjen keskelle. Tesso: terveys- ja sosiaalipoliittinen aikauslehti 6, 16-21. Viitattu 1.2.2016. <http://tesso.fi/artikkeli/apua-arjen-keskelle>
- Suuniitty, J. 2014. Lastensuojelun intensiivinen kotikuntoutus asiakirjojen valossa. Pro gradu –tutkielma. Turun yliopisto. Turku.
- Törrönen, H. 1998. Ehjänä perille. Kokemuksia lastensuojelun vauvatyön kehittämistä. Helsinki: Nykypaino Oy.
- Vuori, J. & Nätkin, R. (toim.) 2007. Perhetyön tieto. Tallinna: Vastapaino.